

СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКА КОНЦЕПЦІЯ ВАЛЬДОРФСЬКОЇ ШКОЛИ

Іонова Олена

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і методики
викладання природничо-математичних дисциплін у дошкільній, початковій і
спеціальній освіті факультету початкового навчання

Вальдорфська школа у світовому освітньому просторі є взірцем «signature pedagogy» – унікальної авторської педагогічної системи, що виникла завдяки працям і педагогічній діяльності Рудольфа Штайнера – видатного європейського філософа, мислителя, ученого, педагога, творця антропософії (духовно-наукового людинознавства). Монументальна спадщина Р. Штайнера становить 354 томи, третина з яких безпосередньо пов'язана зі світоглядними, соціально-філософськими та психолого-педагогічними засадами вальдорфської (Штайнер) школи.

Людинознавчим фундаментом вальдорфської школи є такі основні положення: антропософський образ людини як триєдність тіла, душі (психіки) та духу; співвідношення і взаємозв'язок функціонально цілісної людської психіки з тілесною організацією (мислення переважно спирається на нервово-почуттєву систему, емоційно-почуттєва сфера – на систему органів дихання і кровообігу, вольова діяльність – на систему обміну речовин і органів руху); взаємозумовленість тілесно-фізіологічного, душевного і духовного розвитку людини в ритмі семи років [3].

Окрім цього, заснування вальдорфської школи слід розглядати в контексті одного з найважливіших імпульсів антропософії в соціальній сфері, тобто в тісному зв'язку із соціальним ученням Р. Штайнера про «соціальну тричленність», що є результатом розгляду сутності людини та реальних відношень у суспільстві [2].

Провідними ідеями «соціальної тричленності» є такі. В існуванні соціуму можна виділити три сфери, в яких фокусуються специфічні закономірності, що властиві будь-якому суспільству: духовно-культурна, економічна та політико-правова. Приблизно з XV століття, коли в Західній Європі почали складатися сучасні держави, стало звичним, що ці три сфери управляються переважно з одного центру. У такій соціальній формі життя людей монарх, а пізніше – певне коло політиків відповідає не лише за зовнішню політику та дотримання законів, але й за духовне життя й економічну діяльність, а в деяких тоталітарних країнах держава намагається вникати й регулювати всі аспекти життя людей. Унаслідок такої централізації виникають проблеми та різного роду небезпечності не тільки в тоталітарних, але й у демократичних державах.

Суть «соціальної тричленності» Р. Штайнера полягає в тому, що три означені галузі суспільного життя – економічна, правова й духовна – мають бути автономними, керуватися паралельно й значним чином незалежно одна від одної. На відміну від багатьох своїх сучасників, він був переконаний у тому, що ситуація, в якій знаходиться людство, вимагає подібної централізації.

Людські фундаментальні устремління, за Р. Штайнером, задовольняються лише через «тричленний» суспільний устрій, що можна коротко представити у вигляді формули (девізу): «свобода, рівність, братерство». Невипадково ці слова викликали ентузіазм у багатьох людей не тільки під час Французької революції, але

й значно пізніше. При більш детальному розгляді ці ідеали відповідають глибинним інстинктивним потребам, котрі більш або менш свідомо несе в собі людина. Проте реалізація кожного з цих ідеалів можлива лише в одній певній і обмеженій галузі суспільного життя. Так, перед законом усі можуть та мають бути рівними, проте законодавчо встановлений зрівняльний підхід до духовних та матеріальних потреб людей призводить до згубного нівелювання, чому вчать багато прикладів із давньої, нової та новітньої історії.

Р. Штайнер, послідовно співвідносячи означені три ідеали з певними функціями в людській спільноті, висловлює такі ідеї «соціальної тричленності»:

- духовна свобода в культурному житті суспільства як основа вільного розвитку особистості з урахуванням її індивідуальних особливостей і потреб;
- демократична рівність у правовій сфері як засіб створення й охорони правопорядку, захисту прав окремої особистості й суспільства загалом;
- соціальне братерство в економічній діяльності як спосіб забезпечення справедливості в організації виробництва, розподілу й споживання матеріальних благ.

На основі антропософського образу людини, відкритих ним законів людського розвитку Р. Штайнер описує соціальні здібності, що мають бути розвинені у процесі виховання й навчання, а саме:

- «свобода» – усвідомлення свободи та недоторканості особистості, що можна сформулювати, правильно використовуючи потребу дитини-дошкільника в наслідуванні;
- «рівність» – почуття впевненості в житті й завдяки цьому здатність до спільної демократичної роботи з іншими людьми, що можливо закласти через стремління дітей до авторитету дорослого у віці від семи до чотирнадцяти років;
- «братерство» – поглиблений інтерес до світу та умов життя оточуючих людей через навчання й виховання в юнацькому віці у близькому контакті школярів з учителями.

Вальдорфська школа як породження соціальних ідей Р. Штайнера намагається (наскільки це можливо в сучасному суспільному устрої) реалізовувати соціальну структуру, що поєднує незалежне духовне життя, братерство у господарській сфері та рівність у правовій. І таким чином ідеї «соціальної тричленності» як сутнісне ядро вальдорфської школи визначають істотну відмінність таких понять, як організація школи та школа як організм. Вальдорфська школа з моменту її створення є саме соціальним організмом, де внутрішньо-шкільне управління належить не директору, а двом основним формам самоврядування: батьківсько-вчительському правлінню (представляє правові інтереси школи, визначає й регулює її економічно-правовий баланс); педагогічній колегії (відповідає за освітній процес, підвищення кваліфікації вчителів тощо).

З огляду на це у вальдорфських школах, як вільних і самокерованих, наріжним питання є особистість учителя: професійність, майстерність, відповідальність, ентузіазм кожного педагога та педагогічної колегії загалом [1].

ЛІТЕРАТУРА

1. Іонова О.М. Роль особистості вчителя у вальдорфській школі. *Актуальні питання гуманітарних наук* : міжвузівський зб. наук. пр. молодих учених. Дрогобич:

ДДПУ імені Івана Франка, 2020. Вип. 27. Т.6. С.79–82. http://www.apfn-journal.in.ua/archive/27_2020/part_6/27-6_2020.pdf (дата звернення: 09.03.2024).

2. Steiner Rudolf. Die Kernpunkte der Sozialen Frage in den Lebensnotwendigkeiten der Gegenwart und Zukunft (GA 23). Dornach/Schweiz: Rudolf Steiner Verlag, 1979. 165 S.

3. Steiner Rudolf. Allgemeine Menschenkunde als Grundlage der Pädagogik (GA 293). Dornach/Schweiz: Rudolf Steiner Verlag, 1992, 256 S.

КУРС «ГЛУХІВЩИНОЗНАВСТВО» ЯК ФОРМА ПІЗНАННЯ РІДНОГО КРАЮ У ФІЛОСОФСЬКО-ОСВІТНІЙ КОНЦЕПЦІЇ МЕЧИСЛАВА ЗАРЕМСЬКОГО

Заремська Іванна

*Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка
старший викладач*

Філософська концепція Мечислава Йосиповича Заремського є надзвичайно багатогранною і різнобічною : у колі його уваги були проблеми історико-філософського характеру, розглядались питання філософії освіти, з'ясовувались актуальні питання філософії та методології науки, аналізувались освітні аспекти у їхньому оперті на філософію, а також філософські основи народознавства, країно- та краєзнавства.

Недарма ключовими постатями філософських пошуків Мечислава Заремського стали філософ, просвітник, перекладач, письменник, педагог і політичний діяч Яків Павлович Козельський [2] та історик філософської думки, бібліограф, педагог Яків Миколайович Колубовський. І, якщо першого філософа з Глуховом пов'язувала лише професійна діяльність: він був членом правління Малоросійської колегії, займаючи полковницьку посаду, то Яків Миколайович Колубовський народився в місті Глухів, закінчив Глухівську прогімназію, потім навчався в Німеччині, працював у психологічній лабораторії Вільгельма Вундта (аналізові цього періоду присвячено одну зі статей М. Заремського [6]), однак після 1920 року повернувся на малу батьківщину і обіймав посаду ректора учительського інституту (1923-1924) (напрацюванням щодо аналізу цього періоду в біографії Я.М. Колубовського і його впливу на розвиток освіти Глухівщини того періоду в цілому та Глухівського учительського інституту зокрема, на жаль, не вдалось побачити світ. Опубліковані лише деякі фрагменти дослідження [3; 4; 5; 7]).

Досліджуючи й аналізуючи низку наукових праць, М. Заремський дійшов висновку, що Глухівщина – край із непересічною історією, автентичними традиціями і звичаями, славетний постатями і особистостями, однак несправедливо недооцінений та дуже малодосліджений. Такий стан справ не міг залишити байдужим філософа, який прагнув відшукати найпотаємніші аспекти філософування. Саме так і зародилась ідея створення курсу «Глухівщинознавство» спочатку для учнів початкової школи, а потім вивчення курсу планувалось розширити до середньої та старшої шкіл і з підготовкою студентів історичних спеціальностей до викладання цього курсу та апробацією його у процесі проходження педагогічної практики [8].